

Toimetus ja tallitus
TALLINNAS,
S. Brooksmägi nr. 8.
Telefon nr. 158.
(Sõjawäe keskjaamast)

Toimetaja kõnetunnid
kella 12—1.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI.
ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS
Sõjawägede staabi väljaandel.

Tellimise hind:
1 aasta peale 40 marka
1/2 " " 20 "
1/4 " " 10 "

Kuulutuste ja teada-
annete hind: Iga kor-
pusrea eest 2 marka.

Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik wabarilgi postilasutused ja era-raamatukauplused.

Nr 45.

Laupäeval, 6. novembril 1920.

II. aastakäik.

Sisukord.

Ametlik osa:

1. Väljawõttes Sõjainistri päewa-
käskudest.
2. Väljawõttes käskudest Wabariigi
sõjawägedele.
3. Määrus sõjawäe ametkonnas teeni-
watele sõjawäelastele ja eraisikutele
ning nende perekondadele arstiabi
kindlustamise kohta.

Üleüldine osa:

1. Ludendorffi sõjamälestused.
2. Ajakirjanduse ülewaade.
3. Segateated.
4. Kuulutused.

Ametlik osa.

Väljawõttes Sõjainistri päewakäskudest.

Nr. 1054-a.

Tallinnas, 21. oktoobril 1920.

§ 1. Et praegu sõjawäe ametkonna jaoks sisseostu, warustuse muretsemise ja valmistamise juures erakorraliste seaduste tarvitamiseks äärmiselt vajadust ei ole, käsen kõigil ametasutustel ses suhtes käsitada seadusi, mis leiduvad S. S. R. XVIII-as lõikes (1907. a. väljaanne) ja „Положение о казенных подрядахъ и поставкахъ“ W. S. R. X-as lõikes.

§ 2. Kõiksuguse warustuse muretsemise asjaajamise korraldamise otstarbel ja iga Warustuse Walitsuse osakonna warustamise juures tekkivate küsimuste ühtlustamiseks käsen kõike warustamise asjaajamist koondada Tehnilise Komiteesse, mis on otseselt Warustuse Walitsuse ülema tehnilise abi alluvuses.

Enne warustuse muretsemise eelarwete ja kawade kinnitamist Warustuse Walitsuse ülema poolt sünnib nende läbiwaatamine Tehnilises Komitees wastawate (intendantuuri, tehniku, sõjariistade, ehituse ja korteri osakondade ja merejõudude intendantuuri) ülemate osawõttel.

Warustuse Walitsuse ülema tehnilisel abil peawad digeks ajaks olema täpiseks teated kõigi kawafetud tööde ja ehituste, igasuguse (intendantuuri, inseneri, suur-tükilwäe j. n. e.) warustuse muretsemise ja kinnitatud eelarwete ja kawade järele tarwis olewate warustus-
asjade arwu kohta; tema kätte on samuti koondatud kõik teated juhtumisi tekkivate, eelarwetes ja kawades mitte ettenähtud asjade nõudmistele kohta.

Mainitud andmete põhjal töötab Warustuse Walitsuse ülema tehniline abi wälja warustuse soetamise kawa, kogub teatud kauba hindade kohta, tutvuneb warustuse soetamise wiisidega ja teeb peale nende andmete mitmekülgse arutamise Tehnilises Komitees wastawate osakondade ülemate osawõttel lepinguid, annab tellimisi, ostab sisse ja esitab sellekohased tehingud Warustuse Walitsuse ülema kinnitamiseks, peale par. 4-as mainitud juhtumiste.

Kõik eelkorraldused wähepakkumiseks (S. S. R. XVIII l. 14-es ja teised paragrafid), wähepakkumised, lepingute tegemine, tellimiste andmine j. n. e. sünnib Tehnilises Komitees Warustuse Walitsuse ülema tehnilise abi juhatusel, milleks Tehniline Komitee Warustuse Walitsuse ülema korraldusel sündjal peab olema kokku seatud.

Kõige Tehnilise Komitee asjaajamise eest wastutab Warustuse Walitsuse ülema tehniline abi.

§ 3. Sula raha eest ostmise ja tellimise ilma wähepakkumiseteta on lubatud ainult erakorralisil juhtumisel, täielise wõimatuse puhul muul wiisil sõjawäe ametkonnale tarwis olewaid S. S. R. XVIII l. par. 132-es (1907. a. väljaanne) ettenähtud asju muretsema.

Sama seaduse par. 135 põhjal on ülemaal nimetatul juhtumisel osakondade ülematele lubatud ilma Tehnilise Komiteele läbiwaatamiseks andmata sula raha eest osta ja tellimisi anda kuni 50.000 margani.

§ 4. Lõpuliikude warustuse muretsemise (поставка), tööandmise ja tähtajaliste tellimiste lepingute tegemise digus, kui need lepingud ei tehta kauemaks kui aastaks,

on jma ülemusele kinnitamiseks ettepanemata: Warustuse Walituse ülema tehnilisel abil kuni 250.000 margani ja ofakondade ülematel kuni 50.000 margani.

Lepingu tegijad isikud wastutawad kroonule tehtud kahju eest kroonu kasude kaitsemata jätmise puhul ehk kui lepingust telliwad nõudmised, mis lepingu summadest suuremad.

§ 5. Kõik kohustuste rikkumiste põhjal tekkinud eraisikute wõi ametiasutuste nõudmised Warustuse Walituse wastu, kui ka igasugused kohustustest tekkinud waielused Warustuse Walitusega tulewad enne otsustamist ja täitmist anda Juriskonsuldile läbiwaatamiseks ja arwamise awaldamiseks.

§ 6. Kõik Tehnilise Komitee poolt läbi arutatud lepingud peawad enne kinnitamist Sõjaministeeriumi Juriskonsuldi poolt läbi waadatama.

Tehnilise Komitee istangud ja Komitee poolt toimetatud wähepakkumised peawad sündima sõjawäe kontrolli esitaja ja Sõjaministeeriumi Juriskonsuldi juuresolekul.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**
Sõjaministri eest.

Nr. 1066.

Tallinnas, 27. oktoobril 1920.

Olen Asutawa Kogu otsuse põhjal 26-st oktoobrist 1920. Eesti Wabariigi Sõjaministeeriumi uuele sõjaministrile professor Ants Piip'ile üle annud.

Kindral-Major **A. Tõnisson.**

Nr. 1067.

Tallinnas, 27. oktoobril 1920.

Olen Asutawa Kogu otsuse põhjal 26-st oktoobrist 1920. Eesti Wabariigi Sõjaministeeriumi Kindral-Major Aleksander Tõnisson'ilt wastu wõtnud.

Sõjaminister **Ants Piip.**

Wäljawõtted kästudest Wabariigi sõjawägedele.

Nr. 1064.

Tallinnas, 18. oktoobril 1920.

§ 1. 1-se Tallinna sõjawäe haigemaja arst Anatol Poppen nimetatse ümber sanitaär-polkownikuks, wanusega 2-st detsembri 1915.

§ 2. 1-se diviisi arst sanitaär-leitnant Oskar Reiman ülendatse sanitaär-alamkapteniks, wanusega 28-st juulist 1919.

§ 3. 6-st jalawäe polgust sanitaär-leitnant Jaan Laas ülendatse sanitaär-alamkapteniks, wanusega 3-st augustist 1919.

§ 4. 1-st Tallinna sõjawäe haigemajast sanitaär-leitnant Karl Niggol ülendatse sanitaär-alamkapteniks, wanusega 11-st nowembrist 1919.

§ 5. 1-st piiriküti pataljonist sanitaär-leitnant Eduard Berter ülendatse sanitaär-alamkapteniks, wanusega 30-st nowembrist 1919.

Kindralstaabi Polkownik **Tõrwand.**
Sõjaministri eest.

Nr. 1066.

Tallinnas, 22. oktoobril 1920.

§ 1. 7-st piiriküti bataljonist leitnant Artur Reisberg ülendatse alamkapteniks, wanusega 29-st nowembrist 1919.

§ 2. 4-st piiriküti bataljonist alamleitnant Aleksander Welsswehel ülendatse leitnandiks, wanusega 21-st augustist 1919.

Nr. 1076.

Tallinnas, 22. oktoobril 1920.

§ 1. Merejõudude juhataja staabi ülem, aselapten Herman Salza ülendatse kapteniks, wanusega 1-st maist 1920.

Nr. 1083.

Tallinnas, 26. oktoobril 1920.

Scouts-polgust junkur Ernst Sauga ülendatse sõjaajal ülesnäidatud wahwuse eest ohwitseri asetäitjaks, wanusega 18-st märtsist 1919.

Nr. 1085.

Tallinnas, 26. oktoobril 1920.

§ 1. 2-se wäljasaartükikwäe diviisjoni ülema abi alamkapten Georg Leets ülendatse sõjaajal ülesnäidatud wahwuse eest kapteniks, wanusega 1-st maist 1920.

§ 2. 2-se wäljasaartükikwäe diviisjoni leitnant Hugo Wellig ülendatse alamkapteniks, wanusega 7-st detsembri 1919.

§ 3. Tallinna wahibataljonist lipnik Rudolf Jutal ülendatse alamleitnandiks, wanusega 16-st aprillist 1920.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**
Sõjaministri eest.

Määrus sõjawäe ametkonnas teeniwatele sõjawäelastele ja eraisikutele ning nende perekonna liigetele arstiabi kindlustamise kohta.

(Sõjaministri päewatäht nr. 1078).

§ 1. 1) Tasuta arstilist abi saada sõjawäe arstide poolt on õigus alaliste (mitte mobiliseeritud ja sunduslikud ajateenijad) ja üleajateenijate sõjawäelaste perekonna liigetele, sõjawäe asutustes teeniwatel eraisikutel ja nende perekondade liigetele.

Märkus: Perekonna liikmeks loetakse naine ja laps, kui ka kõik isikud, kes alaliselt perekonna juures ja ülespidamisel, kui faktilised perekonna liikmed, elawad.

§ 2. Abi annavad wäeosa, asutuste ja sõjawäe haigemajade arstid wastawates ambulantsides.

§ 3. Wäeosa, asutuse ehk haigemaja arst on kohustatud abi andma ainult oma wäeosas, asutuses ehk haigemajas teeniwatele § 1 ülesloetud isikutele.

Märkus: Eraforralistel juhtumistel annab abi ka lähema wäeosa, asutuse, ehk haigemaja arst, niisama ka juhtumistel, kus sõjawäelase perekond wäeosa piirides ei ela.

§ 4. Arst võib ka koju haige juurde kutsutud saada, kui haige terwise seisuford ei luba teda arsti juurde wita, kus juures sõidukulud arstile tasutud peamad saama Riigi poolt, kui arstil sõjawäeosa, asutuse ehk haigemaja poolt weoabinõusi ei ole tarwitada.

§ 5. Sõjawäe arst on kohustatud wälja sõitma mitte üle 10 wersta oma asukohast.

§ 6. Sõjawäelaste ja sõjawäe asutustes teeniwate eraisikute perekonnad, kes wäljaspool seda piirkonda elawad, saawad abi arstide poolt, kellega Sõjawäe Terwishoiu Walitsus lepingusse astunud.

§ 7. Sõjawäe arstil on õigus sõjawäelast eriarsti nõusse kutsuda, kellel ainult sõidukulu tasutakse Riigi poolt.

§ 8. Haige soowil konsulteeritud arst (kas sõjawäelane ehk eraarsti) saab tasu haige käest waba kottuleppe järele.

§ 9. Arsti nõudel wäljakutsutud eri-arst, mitte sõjawäelane, saab konsultatsiooni eest tasu lahufordses määras, ametliku arstiga kottulepitud summas, Riigi poolt.

§ 10. Sõjawäelase ja sõjawäe asutustes teeniwate eraisikute perekonnaliikmed wõiwad tasuta ainult sõjawäe haigemajades rawitsetud saada, kus selle jaoks wastawad osakonnad olemas, ehk erahaigemajades, kellega Sõjawäe Terwishoiu Walitsus lepingusse astunud.

Märkus: Rawitsemine on tasuta 3. klassi taksi järele; teistesse võib haige mahutud saada, mis juures ta hinnamahe omalt poolt tasub.

§ 11. Järelewaatus resp. rawitsemine Röntgeni kiirtega, laboratooriumite analüüsid j. n. e on tasuta sõjawäe haigemajade juures. Rawitsemine spetsiaal-asutustes, sanatooriumites j. t., kui sõjawäel niisugusi ei ole — on tasuta ainult nendes eraasutustes, kellega Sõjawäe Terwishoiu Walitsus lepingusse astunud, ja ainult neil juhtumistel, kui selleks sõjawäe arstide komisjoni poolt tarwidus kindlaks tehtud.

§ 12. Sünnitusabi on tasuta nendes haigemajades ja nende arstide ja ämmaemandate poolt, kellega Sõjawäe Terwishoiu Walitsus lepingusse astunud.

§ 13. Hambahaiged wõiwad oma hambaid lasta sõjawäe hambaarstide juures wäljatõmmata, rawitseda, kiviist puhastada ja plombeerida. Sõjawäe asutus tasub kulud ainult isemendiga plombeerimise hinna järele.

§ 14. Arstirohub, sidemed ja muud arstimise abinõud saab haige sõjawäe apteekidest.

§ 15. § 1-sest äratähendatud isikutele antakse wäeosa, asutuse ehk haigemaja ülema allkirjaga tshetiraamat, kuhu on üles tähendatud tema ametikoht, nimi, amet, wanadus, teenistusse astumise aeg, elukoht ja

perekonna liigete nimed, kellel õigus on saada riigi poolt arstiabi. See tshetiraamat seisab koos peale üleswältähendatud teatelehe 24 ärarebitawast arstiabi tshetist.

§ 16. Tshetiraamat on tunnistus, et isik sõjawäe teenistuses on. Teenistusest lahtumise korral tuleb tshetiraamat ülejäänud tshetkibega tagasi anda asutusele, kust raamat wälja antud.

§ 17. Perekonnari seisus ettetulnud muudete üle teeb asutus, kust raamat wälja antud, raamatusse sellekohaseid tähendusi.

Tähendus: Juurde sündinud laste perekonna liigete nimekirja üleswõtmiseks on tarwis ristimise täht ehk registreerimise jaostonna tunnistus ettenäidata.

§ 18. Massuta arstiabi saawad § 1 ülesloetud isikut arstilt, ämmaemandalt ehk kliinikust, kellega Sõjawäe Terwishoiu Walitsus lepingusse astunud, tshetiraamatut ettenäidates. Ka arsti kojukulsumise juures tuleb tshetiraamat ettenäidata.

§ 19. Arstiabi andja wõtab igakoralse tema poole pööramise korral tshetiraamatust ühe tsheti, mille peale üles tähendab: 1) haige eesnime, perekonnanime; 2) haiguse nimetuse; 3) tasu summa; 4) sõidu kulud, kui arst haige juures kobus käis; 5) kuupäewa ja 6) allkirja.

§ 20. Tshetid on arsti kätte tõenduseks antud arstiabi üle ja tulewad sõjawäe asutusele, kust tshetiraamat wälja antud, arwete diendamiseks kolme kuu jooksul ära anda.

§ 21. Võit haiged, kes mingisugust külgehakkawat haigust põewad, on kohustatud, kui arst seda tarwilist peab, haigemajasse rawitsemisele minema.

§ 22. Arstiabi tarwitaja on kohustatud võiki arsti ettetrijutusi täitma, wastasel korral on sõjawäe asutusel õigus teda osalt ehk täiesti ilma toetusrahata jätta.

§ 23. Sõjawäe asutus maksab ainult need arstimise juures tarwisminewad abinõud, nagu näit. bandashid, korsetid, prillid j. n. e. wälja, mida arst tarwilist on tunnistanud.

Määrus rahwawäe-komisjonide koosseisu kohta.

Wabariigi walitsuse poolt 26. oktoobril 1920. a. wastu wõetud.

Cesti Ajutise Walitsuse poolt 16. nowembril 1918. a. wastu wõetud määrus Cesti rahwawäe kottukulsumise asjas p. 6 („R. T.“ nr. 1—1918 a.) täiendatakse järgmiselt:

Maakonna rahwawäe-komisjonide koosseisu täiendatakse linna arstiga.

Määrus üleriiklise sõjawäele kõlbulikkude hobuste registreerimise kohta.

Wabariigi walitsuse poolt 22. oktoobril 1920. a. wastu wõetud.

1. Sõjawäele kõlbulikkude hobuste arwu ja liikide üle kindlate andmete saamiseks pannakse igal aastal

oktoobri ehk novembri kuul üleriikline hobuste registreerimine toime.

2. Registreerimist korraldab peakommissjon hobuste sõjaväele võtmise asjus walla-, alewi-, maakonna- ja linnawalitsuste kaudu.

3. Sõjaministeerium saabab oma esitajad igaske registreerimis-kommissjoni sellekohaste juhtnõuõridega.

4. Sõjaväele kõlblikus tunnistatud hobuste nimetirjad peetakse walla-, alewi-, maakonna- ja linnawalitsustes ja maakonna rahwawäe ja kaitseliibu ülemate kantseleides.

5. Iga sõjaväele kõlbliku hobuse omanikule antakse teatetaart ühes andmetega, kuhu hobune mobilisatsioonil puhul tuleb ära anda.

6. Registreeritud sõjaväele kõlbliku hobuse edasandmisest, kadumaminekust, äramüümisest ehk omandamisest peawad 48 tunni jooksul nii endine kui ka uus omanik wastawale walla-, alewi- või linna-walitsusele teatama, millest nimetatud asutused edasi teatavad nimetirjade pidajatele kõrgematele asutustele sellekohaste muudatuste äramärgimiseks.

7. Registreerimisele kuuluvad kõik sõjaväele kõlblikud hobused, peale nende suguloomade, mis põllutööministeeriumi poolt wabastatud.

8. Põllutööministeeriumil on ülesandeks suguloomad, mis sõjaväele võtmise alla ei kuulu, ära märkida ja sellekohased tunnistused välja anda.

9. Registreerimisest osawõtjatele sõjaväelastele maksetakse päewarahad ja sõidukulud sõjaministeeriumi poolt.

Üleüldine osa.

Ludendorffi sõjamälestused.

Särg.

Meie wäljamaast ärarippuwus maksis end kätte. Sellepärast tundus mulle iseäranis tähtsana asekuainete muretsemine. Tegin ooberstleitnant Schmidt-Rederile kohuseks seda küsimust lahendada. See ohwitser astus riigi ametikohtadega ja tööstusega läbi käimisele. Enamiste kõiges, mis saawatatud, on temal osa. Loodan, et tema töö isamaale kasu toob. Tulewikus võib see suureks õnnistuseks saada, kui Saksa rahwas õpib oma kodu neid aineid walmistama, mida seni wäljast sisse wedas.

Üksikute tooresainete tootamiseks tekkis suur hulk sellekohaseid ühinguid. Kas ja kui palju nad kasulikud olid, selles polnud ülewaadet. Tõesti on, et nad haruldaselt meeleolu rikkumiseks kaasa aitawad.

Kudumaa majanduslike elu korrahoidmise põhi küsimuseks oli liikumise küsimus. See olenes weduritest, waguniteist ja ametnikkudest ja seisis kiwisõega lähedas ühenduses. Minister v. Breitenbach tegi sõjaväe tarwiduste rahuldamiseks igas sähis wäga palju. Ametnikud ja materjal olid liigtõõga koormatud, iseäranis kulusid wedurid ära. Wabrikute andumise-ga wedurite ja wagunite ehitamisele oli selles suhtes juba midagi tehtud. Ülem wäejuhatus toetas, kuigi puiklewalt, awalikkude tööde ministrit ka seega,

et ta tarwilikke tööõõde sõjawäest wabastas, mille tagajärjeks oli wäe nõrgenemine. Kuid ilma selleta ei saanud läbi, sest raudteeametnikkude koormat pidi kergitama. Olime endid lühikeseks sõjaks sisse seadnud, nüüd pidi siin ja seal kestwamaks wõitluseks ümber korraldama. Seejures olid meie nõõded kodumaa raudteede wastu wäga suured. Olime Belgia raudteewarustuse ja ka Põhja-Prantsusmaa wedurid ja wagunid oma kätte saanud, kuid sellest ei jattunud. Saadud Wene materjali ei wõinud laiemate roobaste päraast tarwitada.

Pealegi koormasid lepinglased meie wedurid ja wagunid wäga raskesti. Aukria-Ungari raudteedel liikufid mitmed sajad Saksa wedurid ja mõni 10.000 Saksa wagunit. Bulgaria ja Türgimaa said niisama meilt raudteewarustust ja ka ametnikke. Saime nüüd Rumeenialt hulga materjali, kuid ka waenlane oli mitu tuhat Saksa wagunit Moldausse wiinud ja seal nad omaks teinud. Okupeeritud maad nõõdsid oma pikkade teedega ametnikke, kes oleks wõinud moodus-tada terve armee, niisama ka liikumat materjali suu-rel määral.

Wäljaraudteede ülema kaudu esines ülem wäejuhatus ministri-le terve rea ettepanekutega, et mitmesuguste abinõude waral — liikumise kitsendamise — kodumaa raudteedel korrapärajemat töötamist saawatada. Okupeeritud mais talitati niisama. Mis seeford ei sündinud ja meie majanduslike elu tõõtu täiel määral wõimalikki polnud, sellega pidi toime saama rõõhwate sõjariistade-rahuhingimiste ja rewolutsiooni ajal. Kui põnewil siis liikumise seifuford oli, seletab see, et püstrohu- ja lõõkeainete-wabrikud, mille tege-wusest kõõf olenes, päewade kaupa seifid. Süst oli küll olemas, kuid raudtee ei suutnud teda kohale wadada. Käfs nii kaugele, et ma igapäew püstrohu-wabrikute warustamist omale teatada lastsin.

Wäljaraudteede ülem ooberst v. Oldershausen ja tema staabi ülem major v. Stockhausen olid isikud, kes suure arusaamisega oma laialisele ülesandele andufid. Nemad seifid kestwalt lähemas ühenduses osariikide sõjaväeliste raudtee-ametikohtadega ja teedeministritega. Mitmesugused Saksa raudteewalitsused sünnitawad tuntawalt raskeid. Kannatasime selle käes, et me enne sõõda suuremat ühtlust polnud loonud ega eriosariike ühesugusele tootawusele lähendanud. Baiiril oli näit. oma teede pikkuse kohta palju wähem raskeid wedurid kui Preisil. Baieri wedur tarwitaw teifisugused aseofasid kui Preisil oma. Palju oleks wõinud kätte saada ka ilma riigi põhiseaduse muutmata.

Liikumine kannatas ka selle all, et kanaali ja jõelaewasõõidus ühine juhatus ja korraldus puudus. Teda poldud praegustele tungiwatele nõõuetele wastawalt arendatud. Seda pidi aja jooksul tagant järele aitama. Tekkis iseäraline laewasõõidu-osafond. Mere-wäewalitsus aitas meid minu palwe peale ametnikkude poolest hädast wälja.

Liikumise olud, mis 1916./17. aasta talwel wäga halwad olid, paranefid. 1917./18. a. talwel muutus seifuford jällegi põnewaks, kuid mitte sel määral, nagu eelmisel aastal. Tõõminister tegi ka omalt poolt kõõf mis wõimalik, et liikumise olufid lahendada.

Kiwisüst ja raud on iga sõõjatõõstuse alus. Meil oli mõlemad omal maal. Longwy ja Biey metallimulla piirkonna, Belgia kiwisõõ-wälja, Põõhja-Prant-

fuse ja ka Poolamaa söekaewanduste kaudu, mida ühes Austria-Ungariga walitsesime, parandasime oma seisukorda ka erapooletu wäljamaa wastu suurel määral. Kirde-Serbias hakati söe kaewamisega peale. Türgimaad püüdsime ajada oma kaewandust paremini ära kasutama. Undsime oma kiwisütt lepinglastele ja ainult Austria-Ungarilt saime Sakseni ja Baieri tarwis Böhmi pruunisütti wastu. Kiwisöe ja raua eest saime erapooletu mailt muu seas toidusaineid ja raha oma waluuta parandamiseks, ka hobuseid. Süsi ja raud olid seega tõelised jõud!

Sõepuudus kaswas kodumaal 1916./17. a. talwel tuntawalt; ta awaldas meeolelu peale rõhuwat mõju ja sundis tarwitusele wõtma otustawaid abinõusid. Saksamaa warustamine kiwisöega polnud korraldatud, tootawus suuresti langenud. Nagu juba tähendatud, tegin ma 1917. a. weebuaris riigikantslerile ettepaneku iseäralist söekomissaari nimetada. Alles salamaendunikul Stutzil läks korda söeküsimust lahendada, s. t. wähemalt suurtest hõõrumistest wõitu saada ja süsi ära jaotada koduse tarwitamise, walgustuse ja liikumise, põllumajanduse ja tööstuse, raudteede ja merewäe wahel. Haruldast rasket oli mul tema ettepanekul mais ja juunis 1917. a. selle sügawa mõju ja eraforse jõukulutuse ajal, mis liitlaste suur pealetungimine läänes tõi, sõjawäge jällegi 50.000 mehe wõrra nõrgendada. Seda tuletatagu wastawa ajajärgu lugemisel meele. Uga ülem wäejuhatus wõttis seda oma peale, et kodumaal kindlat alust luua sõjapidamiseks waenlase maal. Et niisugune sõjawäe nõrgendamine ülemale wäejuhatusle liinil olewate meeste wastu kohuseks tegi, alatasta töowiljakuse ja kodumaa töödudude tabamise eest wälja astuda, toonitan ma siin weel kord. Sõjawägi ei saanud neid töödudusid enam kunagi tagasi, töowiljakus läks seal isegi tagurpidi. See oli loomulikult tuntaw lõpp.

Rauda polnud nii rikkalikult olemas kui sütt. Nõutawa hulga terase, iseäranis kõwa terase walmistamine sünnitas raskusi. Suurel hulgal saime rauamulda Rootsi ja ka Poti rauamullahulgad Taga-Kaukasuses olid meile väga tähtsad. Niisama tarwilik terase walmistamisel oli ka wana raud. Seda saime suurel hulgal okupeeritud mailt. Nii mõnigi wabrikuhoone pidi siin meie peal lasuwa blokaadi ja meie sõjatööstuse puuduste tagajärjel ohwriks langema, et wana rauda saada suurteükfide ja laske-moona teraseks. Terase walmistamine tõusis pikka-misi tarwilikule kõrgusele. Nüüd pidi terase edaspidiste walmistuste wahel jagama, et saada suurteükfide, laske-moona, okastraati ja et wõimalik oleks parandada raudteid.

Kiwisöe, raua ja terase kõrwal oli suur tähtsus sõjapidamises määrde-õlidel ja kütteinetele, mida tarwitati weelalused paadid, autod ja lennumasinad. Siin pidime Austria-Ungari ja Rumeenia peale toetama. Et Austria-Ungari tarwilikul määral õli anda ei suutnud ja et katsed tootawuse tõstmises siin tagajärjeta jäid, siis oli Rumeeniast saadawal õlil sõjas otustaw tähtsus. Kuid ka Rumeeniast saadud õli peale waatamata jäi kütteinete küsimus kauaks ajaks väga tähtsaks mureks, mis takistas niihästi sõjapidamist kui ka elu kodumaal. Kaukasuse tagawarade awanemine 1918. a. lõi awarama wäljawaate. Meie enda bensooli walmistamist ei wõidud kogu sõjatööstuse raamides kuidagi suurendada. Pealegi polnud

bensooli weelalustele paatidele ja lennumasinatete kohane. Kui me sõja lõpul siis otsustasime oma lenduritele ka bensooli anda, siis sündis see ainult bensiooni puudusel, ehk küll teadsime, et tema töödudude wähenemine ja seega me hädaohu loob. Sõidunautode liikumist pidi ikka enam piirama, ka weoautode tarwitamist rahulikumal ajal wähenema, et ärewamal filmapilgul neid seda suuremale tõlle panna. Wäe jaoks ei wõinud ma rohkem nõuda.

Õlipuudus kodumaal oli suur. Maal ei olnud talwel isutawal määral petrooli. Talupoeg saatis pikad talitööd pimedas mööda; see awaldas rufuwat mõju. Tähelepanemiseväärne on Saksamaa kohta, et sellest halbusest nii wähe juttu tehti. Liikumise takistus oli ühewähe sellega seletataw, et wedurid halwa õliga määrati, mis kergesti ära külmus. Eraautod seisis kodus pea täiesti. Kogu kütteinete küsimus oli kestwalt haruldast tõsine. Tema nõudis alatasta kõige tõsisemat tähelepanu. Minu soow, et maa ja merewäe selles asjas ühiselt warustataks, läks alles 1918. a. sügisel täide. Kütteinete muresemine sõjawäele ja kodumaale oli ühine. Tema seisis wälja-autosõidu ülema käes.

Ulem wäejuhatus tegi kõik mis wõimalik, et asjainete täiendamises wiimased abinõud tarwitusele wõetaks. Kuid paljud loomulikud raskused seisis ees ja tegid selle wõimatuks.

Kaewikute ehitusel tarwitataw kiwimaterjal wõeti ikka enam ja enam okupeeritud maadelt. Uga ka kodumaa pidi andma.

Minu wõisin tooresainete alal ainult põhiküsimustega tegutseda. Selle peale waatamata nõudis see lähemat asjatundmist ja ma pidin juba kauemat aega jookswate asjadega tuttaw olema, et mõnda palju kaaluwat otsust dieti teha.

Okupeeritud maad pidid tooresaineid andma. See peitus sõja loomus. Kindla korralduse tõttu tehti siin palju ära. Ulem wäejuhatus pööras mõlema kindralkuberneri poole palwega, et nemad seltsamal sihil töötaksid. Enamiste igal pool on ühiste põhimõtete järele talitatud. Et see enesega farmuse pidi kaasa tooma elanikkude wastu, on kindel, kuid niisama kindel on ka, et ilma nende abinõudeta ei saadud läbi.

Et me nii paljuski oleksime wõinud praktilisemad olla, sellega on iga arusaaja nõus. Kuid niihästi ametikohad kui üksikud seisisid uue rasket ülesande ees, pika sõja wahelduwaid ja waewalt ette nähtawaid tarwidusi täita. Kõige peale waatamata olime ometi nii tagasihoidlikud, et me kodumaal selles mõttes palju kaugemale läksime. Tema pidi kirikukellad ära andma, kuid Belgia hoidis omad alal riigikantsleri sellekohase ettepaneku tagajärjel keisrile.

Okupeeritud maad on meile otustawalt abiks olnud ja mitte ainult sõjawäele, waid ka kodumaale. Nagu sõjatööstus kodus, niisama nõudsid ka okupeeritud maad oma korraldamisega meilt inimesi suurel määral. Et elada, selleks pidime seega leppima.

Lepinglastelt nõuti Saksamaale tooresaineid sõjaministeriumi poolt kas neile antawate sõjariistade walmistamise otstarbel wõi juba saadud sõjamarustuse tasuks. Sõjaministerium walitses ka Serbias Bor'i juures olewate wasekaewanduste üle, mis melle suurt abi tõi. Ulem wäejuhatus wõttis kõigest sellest osa ainult siis, kui Bulgaria wõi Türgimaa Balkani tuntud wiisist kinnipidades oma tooresaine andmisega

hiljaks jäid, mispärast neid waja oli ergutada, et nad oma kohustusi täidaksid.

Cooresainetega warustamises toetas teadus kõige oma suure wõimiseega sõjawäge sõjapidamisel. Selle eest teadusele tänu.

Kõigis küsimustes, mis meie jõu tõstmisesse kodumaal puutus, toetasid mind mõjuwast ooberst Bauer ja major v. Harbou. Nad töötasid eeskujulikult.

IV.

Rahwa ja sõjawäe, inimese ja hobuse toitlusküsimus oli ühesuguselt suure tähtsusega.

Soldatite tegewus sõjawäljal oleneb suurel määral toidust. Puhkuselelastmise kõrwal on ta tähtsam tegur sõjawäe meeoleolu loomises. Sellepärast pidin ma toitlusküsimust wäga filmas pidama.

Saksa rahwa meeoleolu langemine olenes oluliselt toitmiseft. Keha ei saanud igapäewases toidus mitte kõike, mis tal waja, et keha ja waimujõudu alal hoida, oli puudust munawalgest ja raswast. Laialt oli keha ja waimu püstitusjõud langema hakanud, mille tagajärjel ilmus ebamehelik, hüsteeriline meeoleolu, mis waenlase kihutustõuga ühenduses paljude sakslaste ebasõjaliku mõlemise sünnitas. 1917. a. juwel wõisin esimest korda sügawama pilgu neisse oludesse heita ja ma hirmusin: siin oli kohutaw nõrkusmoment. See nähtus oli põhjendatud inimese loomu olemusega. Seda wõis tugewa isamaaliku tahtewõimuga parandada, kuid lõpulikult teda kõrvaldada wõis ainult parem toitmine, mida tõstma pidime. Pidime kufagilt mujalt toiduaineid nõutama ja olewate tagawarade alalhoidmise eest muretsema, kõige pealt aga iseoma tootawust suurendama. See oli kõige tähtsam.

Walachia ärawõtmiseega oli midagi otustawat sündinud. Teised abinõud pidid kaasa aitama. Ole ja puu tarwitamist loomade wõib olla ka inimeste toiduks toonitas ülem wäejuhatus ikka rohkem, niisama ka lehtede korjamist. Nagu me rahwast kõik pidime katsuma kätte saada, mis sõjapidamiseks waja, niisama pidime teaduse abil ka loodusest kõik wälja pigistama, mida oleks wõidud inimeste wõi loomade toiduks ümber töötada.

(Särgneb).

Ajakirjanduse ülewaade.

Meie rahwast, rahwawäest, seltskonnast ja wäejuhtidest

kirjutab A. W. Päewalehes:

Wabariigi walitsuse otsus anda oma maatagawaradest kõrgematele sõjawäelastele maad autajaks suuremal määral, kui seda isiklikuks tarwitamiseks antakse, on sünnitanud elawat mõttemahetust ajakirjanduses, tekitanud põnewaid filmapilte Wutawas Rogus, erakondade wahel ja sünnitanud meile, kes meie alles hiljutisest walitsuse kriisist, mis meid küllalt nõrgendas, toibudada pole suutnud, jälle uue kriisi, millest küllalt hilja üle saadi.

Kellele ulatada tänutäht ja millega teda awalbada? Kas on see Eesti rahwas koguna, Eesti rahwawägi, wäejuhid wõi seltskond? Küsimus kellele, anda au kelles, et meie nii rasketes oludes, nii rasketel tingimistel suutsime lüüa mitte üksi ühte waenlast, waid et meil jõudu jattus ka teiselt poolt tungiwat tagasi paitata, maal korda luua ja seada teada tingimistesse, mis küll ideaalsed pole, kuid mis siiski meie idapoolsetele naabritele kardetawad?

Kui lugeda ajakirjandusest harutusi, mis nähtawasti suuremalt osalt kirjutatud isikute poolt, kellele wõõras see olukord ja meeoleolu, mis walitses siis, kui meie seisutorda kaootiliseks wõis lugeda, ja kes seba teewad sibilistust parteilikkusest aetult — on ju Niigikogu walimisteni ainult kuu aega jäänud —, siis ei saa waitida ja tunneb oma kohujets olewat lihtsate faktidega selgitada ja walgustada neid tingimisi ja olukordi, milles tuli afuda meie rahwawäe loomisele ja riigi alusmüüride rajamisele, ning misjagustes oludes meil esimestel raskematel/ sõjatuudel armurikkale waenlasele wastu panna tuli.

S. Luiga arwab („Waba Maa“ nr. 229 ja 238), et „tõsiseks tõmbajaks wabadusjõu ajal oli rahwas koguna, kes oli raskel kultuuritööl enne suurt sõda harjunud iseennast organiseerima“, ning „kogu rahwa sõdimiswaimustus“ oli see, mis meie wabadusjõu tagajärjed saawutas. — See arwamine on räänt effitus. Kui 1918. aasta nowembrikuul Saksa okupatsioon lagunes ning idapiirilt uue okupatsiooni hädaoht ähwardas, ei awaldanud ennast „rahwas koguna“ peaaegu sugugi, rääkimata „organiseerimise harjumisest“, ja kui Wjutine Walitsus uskudes rahwa isamaa-tundesse ja waimustusesse 16. nowembril 1918. a. ülestutse awaldas wabatahtliku rahwawäe kokkukutsumiseks, mis pidi 25-tuhandeline olema, et uuele hädaohule wastu panna, ei annud see ülestutse peaaegu mingisuguseid tagajärgi — „kogu rahwa sõdimiswaimustust“ ei olnud ja need, kes sellesse uskusid, olid ekinud. Ainult mõni päew hiljem koos sõjaseadusega wäljakuulutatud sunduslik mobilisatsioon andis enam-wähem tuntawamaid tagajärgi, olgugi wifalt. Misjagust äärmist arusaamatust seisutorda ja momendi üle need, mobiliseeritud üles näitafid, selgitab fagt, et suur oja nendest, koguni rikkamate talumeeste pojad, wäiklast isiklikult kasu taga ajades, pastlates, palja jalu ja kaitjades teenistusesse ilmusid, olgugi et mobilisatsiooni kofu järele kõik korralikkudes saabastes ja riietes ilmuma pidid (waelematele pidid walla- ja linnawalitsused jalanõud ja riided andma). Üldine meeoleolu sel teel kokku saadud rahwawäes kui ka kogu rahwa hulgas ja seltskonnas oli wäikeste eranditega üks — lootusetus ja tuimus. Ainult juhtidel, sõjawäelastel ja üfikutel seltskonna esitajatel jattus usku, energiat ja waimustust ning organiseerimiswõimet ja andi sel raskel ja segasel ajal.

(Särgneb rikkalik dokumentaalne materjal wabastusesjõu algusest, mida ruumi puudusel tuua ei saa. Sõburi toimetus).

Kaks Soome wabatahtlikkude wäeosa, mis kõige kriitilisemal filmapilgul meie wäerinnale jõudsid, andsid meie rahwawäele selle tõuke, mida ei suutnud wiimasele anda meie ise — rahwas koguna. Soomlased olid need, kes meie loiu rahwawäe oma waimustusega kaasa kistufid ja imet tegema panid. Kui see tõuge, see waimustus ei kestnud meie rahwawäes kaua ja juba Narwa tagasiwõtmise järele andis ennast tunda tugem reaktsioon meie rahwawäe meeoleolu. Seega ei olnud soomlaste ilmutusega tõusnud waimustus ja meeoleolu

mitte kõit. Siin nüüd hakkab tugewamini awalbuma hoopis teine tegar, mis senini küllalt mõjule ei suutnud tõusta, — see on meie wäejuhatusse kawatindel töö rahwawäe isamaatunde ja meeleolu tõstmiseks ning sõjalise waimu kaswatamiseks. — Kes tunneb lähemalt meie rahwawäe loomise ja organiseerimise tööd, see teab, et ülemjuhatusse asutamisele saadik seba tööd wiimase poolt antawate korraldawate kindlate juhtnõuude järele energiliselt ja kawatindlalt tegema hakati (enne seda tegid selleks tööd ainult mõned üksikud, nagu k.-m. Tõnisson, oma algatusel), seba sama tähtsaks tööks lugedes, kui rahwawäe warustamist ja oisetohest operatiivtööd. Ei jäetud selleks kasutamata ainukestki juhust ja võimalust, et sõdurite meeleolu kiidagi wiisi tõsta, neile isamaatunnet jisse istutades ja sõjalist waimu kaswatades. Mida suuremate pädagoogiliste annetega olid ohwitserid wäeosas ja mida selgemalt nad oma ülesandest aru said, seba paremaks sõjaliseks üksuseks muutus wäeos. (Nii näituseks 9. polk, kus 90 prots. ohwitseridest olid elukutselised kooliõpetajad). Et see töö ka sõja lõputuudel äärmiselt tarwilik oli, sest meie rahwawäe meeleolus oli kogu sõja kestwuse ajal üks meeleolu langemine ja kõikumine teise järele, näitawad sündmused meie wäeosades Krasnaja Gorka all. Siin oli ka tõukeid tarwis. Ja sarnaste tõugete andjad olid näituseks Wiru wäerinnal wäerinna juhatoja k.-m. Tõnisson, kes kõige kriitilisemal meeleolu langemise filmapildudel Dubrowka ja Sala külaades isiklikult sõdurid waimustamas käis, — tema abi k.-m. Heinze, kes kogu läinud aasta novembri ja detsembrikuul alaliselt eelkinnil wiibis, kord siin, kord seal paari roodu eesotsas waenlasele otustawaid löökisid andes, oma isikliku eestujuga sõdurid waimustades.

Ruidas tõsta sõdurite hariduslik ja kõlblist tasapinda?

Selle pealtirja all kirjutab Ed. Jürisson Wabaz Maas:

Seltskonnas on hakatud teatud eelarwamisega sõjawäelaste, iseäranis merewäelaste peale vaatamata. See on, kahjuks, osalt õigustatud, sest pea igapäew võib näha stendaalid ja korraldumisi mitte ainult alamwäelaste, waid isegi ohwitseride poolt. Nastate piltune sõda on muidugi palju jälgi temast osawõtjate hingeelusse jätnud, palju mõisteid segi poisanud. Suuremateks põhjeks sõjawäes on joomine ja osalt ka Wene sõjawäest päritud „udalstwo“, mille tagajärjeks stendaalid ja seltskondlike seaduste ignoreerimine. On aeg kaswatada meie sõjawäelaste järele korraldike inimesi. Ka haridusline tasapind on wõrdlemisi madal, iseäranis nooremate sõjawäelaste seas. Juba ilma sõja efinesed aastad awaldasid halwemat mõju hariduse peale.

Ruidas asuda siis sõjawäelaste hariduse ja moraali tõstmisele? Peame tunnustama, sellel alal on meil küll kõige wähem ära tehtud. Sõja ajal asutati ülemjuhataja käsil „wäerinna teater“, mis liinilolewate sõdurite etendusi andis, aga sellest kaugemale ei jõutud. Mõnustes on määratu paberihulga seas „Sõdurite wabaaja ärakasutamise ja harimise kaus tabel“ ainult paljad kaaned.

Ülemuse poolt olid kawatused sõjawäelastele üleüldisharidusliku ettelugemisi pidama hakata. See mõiks otstarbekohase korralduse juures tähtsaks teguriks saada meie sõjawäe hariduse tõstmiseks. Kahjuks pole ka siin kawatustest kaugemale jõutud.

Mitmete wäeosade ülemate eestwõttel on katsetud sõjawäes sporti edendada. Sport on tähtis nii sõjalises kui ka hariduslikes mõttes. Spordiharjutustel õpivad sõjawäelased tähelepanemata end dissipliini alla painutama, sport terwendab keha ja hinge, wõdrutades osawõtjaid mitmesugustest kahtlastest löbudest. Sport harjutab inimest rutuliselt otustama, arendab kehaliselt wälja, sellega sõjawäe mõitluswõimet tuntawalt tõstes. Kahjuks on spordi populariseerimiseks liig wähe ära tehtud.

Wiimasel ajal on sõjawäes palju määrusi wälja antud, näit. sõdurite tänawail liikumise wõimaluse täielik ärataotamine, millega küll korraldustele tänawatel osalt lõpp on tehtud, aga see korraldus tabab süütuid palju raskemini, kui süüdlasi, kuna ka põhjete juuri omelt ei kaota. Palju otstarbekohasem oleks neile sõjawäelastele, kes ennast wäeosas eht tänawail korraldust üles ei pea, wäljastäimine teatud ajaks ära teelata. Et iga wäeosja ülem omale alluwaid sõdurid tunneb, siis on see kerge läbi wiia. Siis katseks iga sõdur juba oma kasu pärast end wõimalikult mõistlikult ülewal pidada.

Organiseeritagu sõjawäelastele ettelugemisi, korraldatagu massuta teatrietendusi, ärge wõdetagu neilt wõimalust ise õppida, seltskonnas liikuda, teatris käia, noorsoo organisatsioonidest osa wõtta ja mõistlikult meelelahutust leida. Mis ametlikult pakutakse, see on rohkem kuiw kohusetäitmine, sellega üksi ei jõuta taugetele.

Segatented.

Sõjawäelaste metsatõbbstuse osatõhisus „Malewa“

on, nagu kuuleme, 1. nov. s. a. weel metsa ostnud, nimelt Pärnumaal, Lõdja metskonnalt, Riitisküla waldkonnast. Nimetatud mets on üks parematest kogu ringkonnas, ta oli ennem Woltweti mõisa omaniku von Strjki päralt, selle küest ta kroonu kätte läinud. Ennem on „Malewa“ ka Pärnumaal metsa ostnud, nimelt Kilingi ja Surju metskondadelt. Nagu sellest näha, loondab „Malewa“ oma tegewust kitsarööpalise raudtee Siigaste ja Surju jaamade juures.

Sõdurid otstiwad omakseid.

1) Männik, Karl Joosepi p. Rakwere kr. Sõmeru wallast. Wene wäes 13 juunist 1919 a. Praegu wabastatud. 2) Weber, Oswald Gustawi p. Wõru kr. Orawa wallast — Puna-sest wäest Lõuna Wene wälke üle tulnud 14. juunil s. a. Praegu wabastatud. 3) Iwanow, Wasfili Wasfili p. Pihkwa-st — Puna-sest wäest Lõuna Wene wälke 28. mail s. a. üle tulnud. Praegu waba; 4) Kriisa, Jaan Jaani p. Tartust — Puna-sest wäest wangi wõdetud juuli kuus s. a. 5) Grau, Aleksander Peetri p. Narwa-st — Puna-sest wäest üle tulnud juuli kuus s. a. 6) Männik, Johannes Jaani p. Wiljandi-maalt — Puna-sest wäest üle tulnud juuli kuus s. a. 7) Uustalu, Aleksander Abolji p. Rakwere-st — Puna-sest wäest wangi wõdetud juuli kuus s. a.

Tähen-datud sõdurid, kes praegu Sewastopolis wiibiwad, paluwad omakseid ja tuttawaid kirjutada: Consulat de l'Esthonie, Sebastopol, Crimée.

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi polkownik Tõrwand.

Wäljaandja: Sõjawägede Raad.

Osaühisus „Energia“ maksuta Ingliskeele kursused

algasid **2. novembril** Tallinnas, 1. tütarlaste gümnaasiumi ruumides (klass 4-c) 2 gruppes: grupe A on edasijõudnutele, grupe B algajatele. Uusi kursistisi võetakse veel vastu. Mitteliikmed maksavad 300 marka. Lähemaid teateid annab juhatus Ohwitseride Kasinos kella 5—7.
Järgmine loeng teisipäeval kell 17.15 min.

Osatõhisuse „ENERGIA“ INGLISKEELE KURSUSED

Ingliskeele tähtsus rahvusvahelises **kultuurilises ja kaubanduslises läbikäimises** on määratu suur ja kasvab iga päevaga veel suuremaks. Ka Eestis on nüüd Ingliskeel koolide õpekavas esimesele kohale paigutatud. Ingliskeele tundjaid hakatakse nõudma kaubanduse ja tööstuse, tehnika ja pedagoogika alal. Sellele tarvidusele vastu tulles on Osaühisus „ENERGIA“ Ingliskeele kursused avanud. Õpetajaks on Wabariigi Sõjakooli Inglise ja Prantsuse keelte lektor al.-polkownik **Ed. Willmann**.

Esialgu on kawatsetud 2 gruppel:

Grupe A on nende jaoks, kes edasi on jõudnud, nii teoorias, kui ka praktikas ja hääldamises. **Grupe B** on algajatele ja nendele, kes hääldamises puudulikud, sest hääldamise peale tuleb kõige suuremat rõhku panna selles teadmises, et põhjalik kirjailiku ingliskeele tunja ja isegi rääkija ei saa eht inglase rääkimisest sõnagi aru, kui tal kogemused hääldamises puuduvad. **ENERGIST.**